

Een goede voorbereiding is het halve werk. Dat geldt ook voor schilderwerk aan molens. De kwaliteit van de voorbehandeling (o.a. reinigen, schuren en gronden) heeft grote invloed op de uiteindelijke kwaliteit van het schilderwerk. Een goede kwaliteitsborging is vereist om hout en ijzer van molens goed te kunnen conserveren. Daarom heeft een werkgroep¹ van de Molenfederatie een aantal basisregels en praktische tips voor schilderwerk aan molens uitgewerkt. De bevindingen en aanbevelingen van de werkgroep zijn:

1) Rijksmonumenten

Circa 7/8 deel van de molens in Noord-Holland is een Rijksmonument. Schilderwerk vormt een onderdeel van het 6-jarig onderhoudsplan. De kosten van schilderwerk zijn subsidiabel (maximaal 50%). Kleurhistorisch onderzoek komt soms goed van pas bij interieuren.

2) Werkverdeling

Bij schilderwerk aan molens zijn verschillende partijen betrokken. Het schilderwerk aan de bovenkant van molens wordt door molenbouwers uitgevoerd (o.a. wiekenkruis en kap). Vrijwilligers nemen veelal klein onderhoud en schilderwerk aan de lagere delen van molens voor hun rekening, inclusief schuur en hekken. Bij bewoonde poldermolens wordt dit meestal door vrijwillige molenaars uitgevoerd. Bij grotere schilderklussen worden gespecialiseerde schildersbedrijven ingeschakeld. Laat de Technische Commissie bepalen wat de beste werkverdeling is en pas instructies aan.

3) Veiligheid en locatie

Assen en roeden moeten aan specifieke veiligheidseisen voldoen. Roestvorming aan roeden begint meestal van binnenuit. Met steigers en hoogwerkers moet veilig worden omgegaan. Molens zijn vaak moeilijk bereikbaar. Vertrouw assen, roeden, steigers en hoogwerkers toe aan professionals.

4) Seizoenwerk

De lente- en zomermaanden (april t/m september) zijn de beste periode voor buitenschilderwerk. In de lente valt gemiddeld minder regen en de temperaturen zijn geschikt. Neem tijdig contact op met goede schildersbedrijven, omdat zij in het hoogseizoen niet voor het oprapen liggen.

5) Voorbereiding: inspectie en bestek

Dit begint met een inspectie van de molen door de Monumentenwacht, de vaste schilder of de Technische Commissie. Het gaat erom dat gebreken goed in kaart worden gebracht: afbladderen van verf, kale plekken, rotte delen of plekjes, aanslag van algen, roetsvorming, lekkages, zwammen, enz. Pas daarna kan je duidelijk vastleggen wat er moet gebeuren. Op internet zijn voorbeelden van verfbestekken van

¹ De werkgroep bestond uit Ed Neef en Cees Mens (De Zijper Molens), Cees Klaver en Bart Slooten (De Westfriese Molens), Ton Rijvordt (Mst. Alkmaar e.o.), Kees Schmidt (Schermer Molens), Piet Veldhuijs (SUAM), Matthijs Ero, Fulco Rol en Walter Busch (De Zaanse Molen), Mark Ravesloot (De Hollandsche Molen) en Willem Rol (Molenfederatie).

verfproducten in omloop, maar het is beter als een Technische Commissie zelf een verbestek voor de molen kan maken. Hoe duidelijker het verbestek, hoe duidelijker de aanvraag van offertes kan worden uitgezet. Dat stelt schildersbedrijven in staat om nauwkeuriger offertes uit te brengen. Ook is dit voor de opdrachtgever handig bij het nakijken en het vergelijken van offertes.

6) Aanbesteding

Referenties van schildersbedrijven bij molens checken en verzamel een lijstje van schildersbedrijven met goede referenties (selectie criterium). Stel dit lijstje bij als opleveringskeuringen daartoe aanleiding geven. Benader een drietal schilders voor een offerte als dit haalbaar is. Onze voorkeur gaat uit naar vaste schilders die vertrouwd zijn met de lokale situatie bij de molen. Molenorganisaties die meerdere molens in eigendom hebben, kunnen voor twee vaste schilders kiezen om ze scherp te houden. Nodig schilders uit om op locatie te komen kijken alvorens ze een offerte uitbrengen. Vraag om een offerte met specificaties: prijsopbouw, uitsplitsing van werkzaamheden, verfsoorten, kleuren, hulpmiddelen, e.d.

7) Vergelijking offertes

Het vergelijken van offertes van schildersbedrijven is moeilijk. De goedkoopste prijs is duurkoop als op kwaliteit wordt beknibbeld. Daarom vragen we altijd om offertes waarin de opeenvolgende werkzaamheden precies worden gespecificeerd.

Leg de periode vast waarin het schilderwerk moet worden uitgevoerd (april t/m september), de opleveringsdatum en een aaneengesloten periode. Wanneer niet een aaneengesloten periode wordt afgesproken, loopt u het risico dat het schildersbedrijf uw opdracht als vulling van de orderportefeuille benut en dat het langer rommelig bij de molen is.

Een vaste prijs is gebruikelijk, maar een prijs per uur of een prijs per m² is ook mogelijk. Vraag sowieso om uur- of stuksprijzen i.v.m. meer/minderwerk. Soms worden termijnbetalingen bedongen. Voor schilderwerk aan molens geldt een BTW-tarief van 21 %. Let op bijkomende kosten: o.a. voorrijkosten, steigers, hoogwerkers en de reparatiekosten van ondergrond (hout, e.d.).

Reparaties worden door schildersbedrijven vaak uitbesteed. Vraag na hoe de kwaliteitszorg in het schildersbedrijf is georganiseerd. Garanties en onderhoudsclausules maken een offerte compleet. Schakel de Technische Commissie in bij het nakijken van offertes.

8) Uitvoering herstel en voorbehandeling oppervlak

Dit omvat o.a. herstellen van rotte delen of rotte plekkjes, reinigen van ondergrond, aanslag van algen afwassen, losse verflagen verwijderen, roetsvrij stalen schroeven en spijkers gebruiken, schroef- en spijkergaten afdichten, schuren en kaal hout gronden. Zorg ervoor dat liggende delen voldoende kunnen afwateren. Dit is niet het leukste werk voor vrijwilligers en schilders, maar dit moet goed worden uitgevoerd. Spreek met schilders af dat zij afwijkingen, onvoorziene tegenvallers of waardevolle vondsten direct melden. Een goede wisselwerking tussen schildersbedrijf en opdrachtgever is belangrijk. Breng regelmatig een bezoek aan de werkplek om met het schildersbedrijf bij te praten en de kwaliteit te controleren. In geval van termijnbetalingen altijd eerst controleren of het voorwerk en de voorbehandeling goed is uitgevoerd; pas daarna uitbetalen.

9) Uitvoering schilderwerk

Zet regelmatige bezoeken aan de werkplek voort. Bij regen, mist, dauw, zeer hoge temperaturen of felle zon niet doorgaan met schilderen. Tijdens de uitvoering en afronding van het schilderwerk nalopen op onvolkomenheden zoals vergeten en dunne plekjes en uiterlijk verfwerk. De definitieve opleveringskeuring vindt direct na de uitvoering plaats. Later vindt een tweede keuring plaats (bijv. na 6 maanden). Het is bij professionele opdrachtgevers gebruikelijk om een deel van de aanneemsom (5% of 10%) achter te houden en pas uit te betalen als de opleveringskeuringen zijn gedaan en eventuele gebreken zijn verholpen. De molenorganisatie kan zich bij deze keuringen door een onafhankelijke deskundige laten bijstaan. Laat Technische Commissie de penningmeester helpen bij het controleren van declaraties (dubbele fiattering).

10) Nazorg

In het contract met een schildersbedrijf behoren afspraken te worden gemaakt over garanties. Voorts kunnen afspraken worden gemaakt over onderhoudsclausules, bij voorbeeld jaarlijks nalopen van kozijnen, onderdorpels en andere liggende delen, aansluiting van kit en verf op glas, scheuren in hout water blijft staan, e.d. Het is beter als de onderhoudstoestand van de molen één keer per jaar door de Technische Commissie wordt geïnspecteerd. Tot de aandachtspunten behoren tevens schoon maken van dakgoten, ontstoppen van regenpijpen, aanslag van algen afwassen, e.d.

11) Aansprakelijkheid en verzekeringen

Verscheidene verzekeraars hanteren geen leeftijdsgrens voor vrijwilligers. Ook bij gemeentelijke verzekeringen voor vrijwilligers is er geen leeftijdsgrens. Dat betekent dat 75-plussers gewoon als vrijwilligers actief kunnen blijven.

Niet doen met vrijwilligers: assen en roeden, hoogwerkers en steigers, omdat daarbij rekening moet worden gehouden met veiligheidseisen en polisvoorwaarden.

12) SIM/BRIM en provinciale onderhoudssubsidies

Schilderwerk is subsidiabel (maximaal 50%), maar het subsidieplafond in de SIM-regeling (maximaal 30.000 euro onderhoudssubsidie over 6 jaar) leidt tot fricties. Schilderwerk vormt een grote kostenpost, waarbij ander onderhoud in de knel komt. Voorbehandeling is bijzonder arbeidsintensief en dit stuwt de kosten omhoog. Grote schilderbeurten keren om de 4 à 5 jaar terug, waardoor twee grote schilderbeurten soms binnen dezelfde 6-jarige SIM-termijn vallen. Daarbij komt dat de BTW voor schilderwerk in 2012 is verhoogd van 19% naar 21%. Molens kunnen niet profiteren van het gunstige BTW-tarief van 6% voor schilderwerk aan woningen. Schilders hanteren gereduceerde tarieven voor de winterperiode, maar dit is nadelig voor de kwaliteit. Molenorganisaties kunnen de kosten in toom houden door een deel in zelfwerkzaamheid met vrijwilligers uit te voeren, maar dan krijgen zij last van de POM-perikelen. Met behulp van de provinciale subsidieregeling voor onderhoud van 5.300 euro per 3 jaar kunnen molens pieken zoals grote schilderbeurten opvangen, maar deze regeling loopt eind dit jaar af. Bij de herziening van de landelijke en provinciale subsidieregelingen voor onderhoud moet beter rekening worden gehouden met de praktische gevolgen voor o.a. schilderwerk.

Bijlage 1: Referenties

a) Schildersbedrijven:

- Kooijman (Kolhorn): De Zijper Molens.
- Chris Dekker (Uitgeest): SUAM, De Zaanse Molen.
- Van der Werff (Assendelft): De Zaanse Molen.
- Bommerson (Assendelft): De Zaanse Molen.
- H.P. Meijnaert (Amsterdam): De Hollandsche Molen.
- Gebroeders Witteman (Neck, Driehuizen): Mst Alkmaar e.o.
- Dijkstra (Hoogwoud): De Westfriese Molens.
- Drielinden (Avenhorn): De Otter van Schermer Molen Stichting.
- A.H. Lodewijks (Alkmaar): De Gouden Engel.
- Hengeveld (Anna Palowna): Wieringer Molens.
- Van Assema (Assendelft): Zaanse houtbouw woningen, kerken, stolpboerderijen.

NB: aanvullingen zijn mogelijk met schildersbedrijven die goede referenties kunnen overleggen van andere monumenten: stolpboerderijen, kerken, e.a.

b) Interieur van molens:

- Suzanne Fischer, kleurhistorisch onderzoek: Waarlandse molen.
- Gebroeders Witteman: Molen C (Zes Wielen).
- Rob de Vries, architect: Twuyvermolen.

c) Molenbouwers:

- Poland (Oterleek): o.a. De Hoop bij 't Zand, Molen van Waarland en De Kaagmolen. Zij hebben meer ervaring met roeden.
- Nieuwenhuis (Westzaan): o.a. De Huisman en Het Prinsenhof.
- Saendijck (Westzaan): o.a. Het Jonge Schaap.
- Jan Poland (Broek op Langendijk): o.a. Molen Noorder M, Molen C (Zes Wielen) en Molen van de Zuidpolder. Zij hebben meer ervaring met vijzels.
- Kistemaker (Edam): o.a. De Nachtegaal en Strijkmolen K bij Rustenburg.
- Verbij (Hoogmade): VDHM.

d) Verfproducten:

- Sikkens: o.a. SMZK te Haarlem. Sikkens (Akzo Nobel) is hoofdsponsor van de molens bij Kinderdijk.
- Sigma: o.a. De Westfriese Molens. Sigma verfproducten worden door Poland (Oterleek) gebruikt bij roeden van molens.
- Boonstoppel: o.a. d'Admiraal. Boonstoppel heeft verfbestekken gemaakt voor o.a. St Joseph (Limburg).
- Rigo Verffabriek (Beverwijk): De Bonte Hen, verfsoorten op basis van lijnolie. Ook is dit toegepast bij De Hoop van (Vereniging De Wieringer Molens).
- Fa. A. Bock & Zn (Amsterdam): d'Admiraal, ambachtelijke verfsoorten.

e) Overige informatiebronnen:

- www.schilder-weetjes.nl/wat-kost-een-schilder: met allerlei praktische tips voor schilderwerk en de kosten van schilderwerk.

- Verf Advies Centrum te Alkmaar, www.verfadviescentrum.nl: o.a. inspecties en opleidingen.
- Centrum voor Onderzoek en Technisch advies te Haarlem, www.cot-nl.com: o.a. inspecties en testen van verftechnieken in een laboratorium.
- Stichting ERM, www.stichtingerm.nl: uitvoeringsrichtlijn historisch schilderwerk (URL 4009). Dit betreft merendeels binnen schilderwerk aan interieuren.
- Monumentenwachten: bijv. informatieblad schilderwerk, cursus schilderwerk en presentatie van Wilfred Mengerink van de Monumentenwacht Gelderland.